

O społecznej roli kolekcjonerstwa krajoznawczego

W ostatnich latach daje się zaobserwować znaczny rozwój ruchu kolekcjonerskiego. Przejawia się on w gromadzeniu różnych przedmiotów, urządzaniu pokazów, wystaw i tzw. giełd oraz w tworzeniu, związanych z tym, form organizacyjnych.

Zespół tych zjawisk określa się zwykle mianem „hobbyzmu”, co tylko w sposób potoczny i splotony oddaje przesłanki, jakimi kieruje się kolekcjonerstwo, nie ujawnia natomiast jego wielu walorów, które stanowią o doniosłej społecznej roli wspomnianego ruchu.

Nadrzędnym walorem ruchu kolekcjonerskiego jest jego rola zachowawcza: ratowanie i zapobieganie przed zagładą, zniszczeniem oraz przed zapomnieniem przedmiotów kultury materialnej, związanych najczęściej z szeroko pojętą obyczajowością.

Z kolei należy wymienić walory naukowe i dydaktyczne kolekcjonerstwa. Zbiory umożliwiają bowiem dokumentację, badanie i popularyzację różnych dziedzin wiedzy; ma to zastosowanie zarówno w ścisłej działalności naukowej, jak i w nauczaniu na różnym poziomie (np. upogładowanie wykładów i pobudzanie wyobraźni uczniów, ich aktywizacja).

Kolekcjonerstwo inspiruje też działalność twórczą, autorską, w zakresie sporządzania opracowań i opisów odnoszących się do określonych przedmiotów, a także w postaci urządzania ekspozycji.

Ponadto kolekcjonerstwo na niebiałe znaczenie dla jednostki i dla całego społeczeństwa. Przede wszystkim gromadzenie zbiorów rozwija zainteresowania i pogłębia wiedzę osobistą oraz pozwala na zagospodarowanie czasu wolnego w sposób przyjemny i pożyteczny. Niejednokrotnie też udział w ruchu kolekcjonerskim stanowi rekompensatę wobec alienacji i ułatwia więź z grupami społecznymi. Duże znaczenie ma rozwój zamiłowań kolekcjonerskich w rehabilitacji zdrowotnej, zarówno w niektórych przewlekłych chorobach, jak i w stanach pochorobowych, a zwłaszcza w kalektwie; sprawdza się to z powodzeniem w określonych zakładach leczenia specjalistycznego i w terapii domowej.

Wymienione walory kolekcjonerstwa mają, zą sięg powszechny. Jakie jest ich odbicie i jaka rola w działalności PTTK, szczególnie w zakresie krajoznawstwa?

Znaczna liczba członków naszego Towarzystwa zajmuje się gromadzeniem różnych przedmiotów, co wiąże się z głębokimi zamiłowaniem do wędrówek i z zainteresowaniami poznawczymi. Działalność kolekcjonerska zaczyna się zwykle od zbierania pamiątek z wycieczek i innych imprez turystyczno-krajoznawczych oraz z uczestnictwem w działalności organizacyjnej. Z czasem rozwija się chęć pogłębiania wiedzy o posiadanych przedmiotach, ich systematyzacji, uzupełniania brakujących w zbiorze tematów. Finałnym dążeniem jest najczęściej tworzenie wyspecjalizowanych kolekcji tematycznych i związanej z nimi dokumentacji oraz

Pocztówka pamiątkowa PTTK z 1957 r.

Pocztówka okolicznościowa PTTK w Częstochowie

gromadzenie odpowiedniej lektury. Dalszym, konsekwentnym etapem działalności kolekcjonerów z kręgu PTTK jest wykorzystanie zbiorów w celu upowszechnienia wiedzy o regionie, kraju lub o wybranej problematyce. Ta społeczna działalność zachęca inne osoby do wędrowania i poznawania, do pogłębiania krajoznawczych wiadomości.

Każdy turysta ma, choćby w niewielkim zakresie, możliwość gromadzenia jakichś zbiorów, a z czasem ich wykorzystywania. Liczą się one w dorobku osobistym, zespołowym, albo instytucjonalnym: indywidualnego członka PTTK, koła, oddziału, lub komisji, pracowni regionalnej itd.; potwierdzają niejako udział w towarzystwie i w ruchu turystyczno-krajoznawczym.

Lista przedmiotów, które gromadzą nasi członkowie i które służą krajoznawstwu, jest obszerna, liczy kilkadziesiąt i więcej rodzajów. Dla przykładu można wymienić zbierane najczęściej. Są to: znaczki, plakietki i proporczyki z imprez, herby miast i województw, etykiety, znaki filatelistyczne, odciski stempli, fotografie i przezrocza, foldery, informatory, przewodniki i inne pozycje bibliofilskie,

wycinki prasowe, bilety, okazy geologiczne, wytwory sztuki ludowej, militaria, medale, monety i banknoty itp.

Specjalnym działem jest kolekcjonerstwo twórcze, w postaci dorobku własnego rękodziela i opracowań autorskich (również niektórych wymienionych wyżej) oraz z zakresu modelarstwa.

Niemalże też, w zasadzie niecodzienne znaczenie, mają indywidualne, dziwaczne nieraz pasje gromadzenia jakichś marginalnych, „nietypowych” przedmiotów, które bywają na przykład przejawem krótkotrwałej mody, a po upływie dłuższego czasu mogą nabrać wartości jako dokument obyczajowości. Wychwytywanie takich i innych przedmiotów, intuicyjne wyczucie ich wartości i inwencja w ich zdobywaniu jest szczególną domeną indywidualnych zbieraczy.

Wszystko, co znajduje się wokół, warte jest uwagi. Wiele zaś przedmiotów można gromadzić, żeby nie przykrył ich pył zapomnienia, żeby służyły przyszłym pokoleniom. Krajoznawcy spod znaku PTTK znając tematykę wiedzą, co jest istotne. Dzięki ich kolekcjonerskiej pasji ocalono cenne dokumenty i przedmioty. Zostały one czasem odnalezione w stosie rupieci, w śmietniku, w składzie makulatury i złomu, albo odkupione od przypadkowych, nie znających merytorycznej wartości

Pocztówka pamiątkowa PTTK z 1977 r.

Pocztówka okolicznościowa PTTK

**ROK ZIEMI
MAZOWIECKIEJ
SESJA NAUKOWA**

15

Fragment zbioru filatelistycznego
okolicznościowe stemple pocztowe

ci „rzeczy” posiadaczy. Bywają to zwykle drobniarzi, ale jakże się liczące w krajoznawczym zbiorze, wzbogacające wiedzę o regionie, problemie, kulturze... Jakaś zapomniana pocztówka lub inny rodzaj ilustracji może się stać źródłem poznania obiektu, który uległ zniszczeniu lub znacznym przemianom, poznania szczegółów strojów, obyczajów etc. Stare, prymitywne narzędzie będzie świadczyć o rodzaju i sposobie pracy człowieka, a jakiś przedmiot — o sposobie jego życia, co składa się na część regionu, a więc i kraju. Znaczek z jakiejś imprezy, pamiątka, albo dokument pisany przypomni treść działalności grupy społecznej, organizacji lub jej ognia, które może już nie istnieje... być może ognia naszego Towarzystwa.

Ten ostatni przykład to jeden z bardzo ważnych dla PTTK problemów: gromadzenia i zabezpieczenia pamiątek po wszelkich agendach naszego Towarzystwa. I w tym właśnie zakresie należy odnotować cenne, indywidualne inicjatywy kolekcjonerskie naszych działaczy i ich spory dorobek. Idą one w dwóch kierunkach, niejako równoległe, przybierają różne formy organizacyjne. Jedną z nich to tworzenie własnych, prywatnych zbiorów, które zwykle po latach przekazywane są do muzeów i innych tego typu placówek. Inna forma, rozwijająca się zwłaszcza w ostatnich latach, to instytucjonalne gromadzenie dokumentów i pamiątek związanych z działalnością naszego Towarzystwa. Odbywa się ono za pośrednictwem działaczy—kolekcjonerów skupionych w niektórych klubach i komisjach oddziałów, zarządów wojewódzkich i Zarządu Głównego PTTK. Tą problematyką zajmują się również regionalne pracownice krajoznawcze, komisje historii i tradycji oraz komisje fotografii krajoznawczej, chociaż w tym wypadku nadrzędną motywacją nie jest ściśle pojęte kolekcjonerstwo, ale chęć zabezpieczania określonej dokumentacji.

Inicjatywy są w każdym razie zbieżne, a ich wynikiem jest tworzenie różnych form zbiorów, które liczą się „na co dzień” w warsztacie działacza—krajoznawcy, a często też są wkładem do szerszego dorobku w ruchu kulturotwórczym.

Wśród powszednich celów, którym służą zbiory krajoznawcze można wymienić: ilustrowanie oraz upogładowanie prelekcji i wykładów szkoleniowych, urządzenie wystrojów wewnątrz lokali klubowych, biur i schronisk, organizowanie pokazów i wystaw itp. Wyższym już stopniem jest wykorzystanie zbiorów do prac autorskich, do inwentaryzacji i prac badawczych.

Ex libris Adama Czarnowskiego

Wartość użytkowa i znaczenie zbiorów łączy się obowiązkowo z ich usystematyzowaniem, opracowaniem, z logiczną adaptacją do danego działania i znajomością metodyki w tym zakresie.

Najwyższą formą kolekcjonerstwa krajoznawczego jest tworzenie ekspozycji stałych w ramach

Ex libris Koła Przewodników Sudeckich w Polanicy Zdroju

EX LIBRIS

Ex libris Muzeum w Tarnobrzegu

PTTK i współpraca z innymi placówkami muzealnymi. W tej właśnie dziedzinie mają nasi działacze i nasze Towarzystwo chlubne tradycje, które wywodzą się z założeń programowych Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Statut PTK przewidywał m.in. „gromadzenie zbiorów naukowych dotyczących ziem polskich”, a pierwszoplanową komórką organizacyjną była Sekcja Muzealna PTK. Patronował temu ruchowi sam prezes PTK Zygmunt Gloger, który był zainicjowanym kolekcjonerem i inicjatorem utworzenia muzeum etnograficznego. W wyniku tych działań, do których włączyły się m.in. szerokie kręgi młodzieży z kół krajoznawczych, a także grono naukowców, zasilono w ekspozycje niektóre muzea, utworzono też własne placówki. Przed drugą wojną światową PTK zorganizowało i prowadziło 25 muzeów krajoznawczych, a niektóre z nich zapoczątkowały utworzenie muzeów państwowych i regionalnych.

Działalność ta, kontynuowana współcześnie przez kolekcjonerów — krajoznawców przyczynia się stale do powstawania wciąż nowych placówek: izb regionalnych, etnograficznych, pamięci narodowej itp. oraz do zasilania zbiorów muzeów okręgowych i centralnych oraz placówek naukowych.

Spośród specyficznych, kolekcjonerskich inicjatyw, jakie miały miejsce w stosunkowo niedawnym okresie, należy odnotować dla przykładu: utworzenie Muzeum Blachy Turystycznej (przy Oddziale Międzyuczelnianym PTTK w Poznaniu), Muzeum Pamiątek Turystycznych (Klub DATA-JANA przy Mokotowskim Oddziale PTTK w Warszawie), zorganizowanie działu turystyki w Muzeum Sportu i Turystyki w Łodzi (działacze łódz-

Ex libris Muzeum Zamkowego w Malborku

kiego ZW PTTK), utworzenie Regionalnego Muzeum Krajoznawczego w Kielcach (zespół działaczy PTTK). Interesującą imprezą była wystawa pamiątek po PTK i połączona z nią sesja kolekcjonerska, która odbyła się w Lublinie w kwietniu 1983 r., zorganizowana przez Podkomisję Kolekcjonerstwa Krajoznawczego ZG PTTK i Muzeum Okręgowe w Lublinie, przy współpracy miejscowej pracowni krajoznawczej (piszemy o tym osobno w Kronice — red.).

Ex libris PTTK w Pokrzywnie

P T T K

POKRZYWNA 1977

W zakresie gromadzenia i zabezpieczania materiałów dokumentalnych naszego Towarzystwa zasługuję też na uwagę utworzenie, po długich zabiegach, Działu Zbiorów Specjalnych przy Centralnej Bibliotece PTTK w Warszawie; znajdują się tam na przykład stare negatywy i odbitki fotograficzne, pochodzące m.in. ze zbiorów PTK, pocztówki, materiały i dokumenty po niektórych działaczach Towarzystwa itd.

Z gromadzeniem zbiorów i ich rolą społeczną wiąże się jeszcze wiele problemów. Do bardzo istotnych należy dążenie, aby określone przedmioty nie rozpraszały się, a skupiały w skali miejscowości, regionu, a czasem w skali kraju, jeśli reprezentują tematykę ogólną, nadrzędną. Bardzo też ważne jest właściwe przechowywanie i konserwacja zbiorów. Problemom tym wychodzą z powodzeniem naprzeciw placówki muzealne, w warunkach jednak indywidualnego, żywiołowego często działania kolekcjonerów trudno je rozwiązywać. Tu właśnie zaczyna się rola zorganizowanego ruchu kolekcjonerskiego w PTTK. Patronuje mu Podkomisja Kolekcjonerstwa Krajoznawczego przy Komisji Krajoznawczej ZG PTTK (z siedzibą w Lublinie, przy Regional-

nej Pracowni Krajoznawczej). Zadaniem Podkomisji jest bowiem nie tylko animowanie i upowszechnianie ruchu kolekcjonerskiego w naszym Towarzystwie, ale również stwarzanie warunków do wzajemnego porozumienia się zbieraczy, do wymiany informacji o posiadanych i poszukiwanych przedmiotach oraz ich wzajemnej wymiany. Ten swoisty „bank informacji” o kolekcjach i kolekcjonerach będzie też służył szerszym celom: doskonaleniu warsztatu kolekcjonerskiego i wykorzystaniu zbiorów.

Podkomisja podejmuje też działania dotyczące odpowiedniego przechowywania i konserwowania zbiorów. Na seminariach ogólnopolskich przedstawiane są te kwestie w referatach, podejmuje je również wydawnictwo informacyjno-szkoleniowe.

Kolekcjonerstwo krajoznawcze stanowi zatem wartościowe, rzecz by można, materialne uzupełnienie wszelkiej działalności turystyczno-krajoznawczej. W tym sensie zostało uwzględnione przed kilku laty na Kongresie Krajoznawczym w Płocku i nadal stanowi nie najmniej ważną część założenia programowych działalności PTTK.

Franciszek Midura

Dorobek PTTK w dziedzinie ochrony zabytków i muzealnictwa

W okresie swego istnienia Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze odegrało istotną rolę w zakresie ochrony zabytków i rozwoju muzealnictwa. Bez PTTK rozwój tych dziedzin byłby zupełnie inny i o wiele uboższy. Towarzystwo przejęło po swoich poprzednikach, PTK i PTT, nie tylko wielki szacunek dla wszystkiego, co związane jest z naszą przeszłością, z ochroną wartości regionalnych, ale również najcenniejsze formy i styl pracy społecznikowskiej, ukształtowane w poszczególnych regionach i środowiskach.

Była to kontynuacja i rozwinięcie wspaniałej tradycji naszych protoplastów. „Powstanie w początkach naszego wieku zorganizowanego ruchu krajoznawczego zapoczątkowało krystalizację głównych, aktualnych do dzisiaj swoistych form i metod działalności, które były od samego początku

i są nadal sprzężone z popularyzacją zabytków i ich ochrony. Do ważniejszych metod i form należą:

1. Działalność popularyzatorska polegająca na organizowaniu imprez, wycieczek, odczytów i prelekcji, a także publikowaniu łatwo dostępnych i tanich wydawnictw po ważniejszych zabytkach, zabytkowych miejscowościach i regionach atrakcyjnych pod względem krajobrazowym i kulturowym.

2. Działalność szkoleniowa, polegająca na kształceniu kwalifikowanych kadr przewodników.

3. Działalność inwestycyjna, polegająca na konkretnej adaptacji lub odbudowie obiektów zabytkowych dla potrzeb Towarzystwa.

W wypadku krajoznawstwa ułatwienie społeczeństwu kontaktu z zabytkami i ich problematyką

konserwatorską, zabytkami jako materialnymi symbolami historycznej, architektonicznej i krajo-brazowej identyfikacji z miejscowością, regionem, krajem — stanowiło niejako uzupełniający, go-dziwy i pożyteczny pretekst dla uprawiania rze-czywiście aktywnej formy rekreacji i wypo-czynku¹⁾).

Dzięki działalności PTT, a przede wszystkim PTK w początkach naszego wieku stworzono system społecznych działań w zakresie ochrony zabytków i muzealnictwa, który w znacznym stopniu decydował o rozwoju tych dziedzin do roku 1939, a w okresie Polski Ludowej został dość powszechnie przyjęty i wszedł do arsenału działań zawodowych instytucji kultury. O wyjątkowej roli PTTK w tych dziedzinach świadczą m.in. dwa znamienne fakty:

1. W roku 1950 upaństwowione zostały wszystkie muzea, poza 25 placówkami, które były w gestii PTTK. Były to bowiem instytucje dobrze zorganizowane, zgodnie z zasadami przyjętymi przez Ministerstwo Kultury i Sztuki.

2. W roku 1954 zarządzenie ministra kultury i sztuki przekazało w imieniu państwa Polskiemu Towarzystwu Turystyczno—Krajoznawczemu prowadzenie działalności w zakresie społecznej opieki nad zabytkami.

PTTK utrzymało przodującą pozycję w tym zakresie, mimo istnienia wielu towarzystw i organizacji społecznych, które sprawują również społeczną opiekę nad zabytkami.

W krótkim opracowaniu nie jest możliwe szczegółowe omówienie wkładu PTTK do tych dwóch dziedzin kultury. Postaram się więc przypomnieć tylko najważniejsze fakty i główne formy pracy z całej 35-letniej historii.

PTK-owski wydział muzealny zostaje w 1950 r. w PTTK przekształcony w bardziej uspołecznioną strukturę. Powstaje wówczas istniejąca do dziś Komisja Opieki nad Zabytkami.

Już w pierwszym okresie pracy Komisja zgromadziła przy ZG PTTK liczne grono fachowców oraz wielkich entuzjastów i świetnych popularyzatorów idei społecznej opieki nad zabytkami. Do dziś związanych z tą działalnością pozostaje wielu zasłużonych społeczników i znakomych profesjonalistów. Aktywnymi członkami Komisji, którzy stworzyli pełny program tej działalności,

byli m.in.: prof. Włodzimierz Antoniewicz, prof. Stanisław Herbst, inż. Feliks Kanclerz, a więc wybitni eksperci z zakresu ochrony zabytków i muzealnictwa.

W ciągu pierwszych dwu lat działalności Komisja opracowała zagadnienia organizacyjne i prawne. Już wówczas ukształtowana zostaje struktura organizacyjna, obowiązująca do chwili obecnej. Jej podstawowym ogniwem staje się społeczny opiekun zabytków. Do tej społecznej pracy zgłaszają się ochotniczo ludzie różnych zawodów, którym bliska i droga jest sprawa ochrony oraz najlepszego zachowania narodowych pamiątek. Podstawowymi jednostkami stały się komisje okręgowe, które współdziałając z Ministerstwem Kultury i Sztuki i konserwatorami zabytków nie tylko popularyzowały idee ochrony zabytków, ale zaczęły również podejmować konkretne działania w celu zabezpieczania zabytków, a w dalszej kolejności przywracania im dawnej świetności.

W całym kraju zaczęła tworzyć się sieć społecznych opiekunów zabytków. W 1953 r. było ich już 600, a w 10 lat później współpracowało w PTTK w tej mierze ponad 2 tysiące osób, z których 1600 ujętych było w odpowiedniej ewidencji i posiadało specjalne legitymacje. Otaczali oni opieką 9 tysięcy zaniedbanych obiektów zabytkowych. Wielokrotnie inicjowali odbudowę lub konserwację cennych zabytków. Jednym z pierwszych obiektów, uratowanych dzięki ich nieustępliwości i poświęceniu, był zamek gotycki w Liwie, leżącym kilkadziesiąt kilometrów od Warszawy. Obecnie w tych średniowiecznych murach mieści się jedno z najbardziej interesujących muzeów regionalnych, bardzo licznie odwiedzane przez miejscowe społeczeństwo i turystów z całego kraju. Dzięki upartej i konsekwentnej walce wielu opiekunów zabytków o obiekty, skazane na niechybne zniszczenie, uratowano dla kultury narodowej kilkadziesiąt niezwykłych cennych zabytków architektury, parków, ogrodów, cmentarzy.

Komisja Opieki nad Zabytkami nie miał od początku swojej działalności postawiła na młodzież. Był to osiągnięty pewną skalę proces edukacji kulturalnej, historycznej i patriotycznej tej młodzieży. Warto wspomnieć, że w roku 40-lecia powrotu Ziem Zachodnich i Północnych do Macierzy jedna z najciekawszych i najbardziej twórczych form pracy z młodzieżą była dziełem Wrocławskiej Komisji Opieki nad Zabytkami, kierowanej w ciągu wielu lat przez honorowego członka PTTK Włodzimierza Strasburgera.

¹⁾ J. Stankiewicz, *Popularyzacja ochrony zabytków w Polsce*, „Spotkania z zabytkami” Nr 3/17/, Warszawa 1984, s. 5

Natomiast jedną z najciekawszych i zarazem najtrwalszych form naszej działalności były zapoczątkowane w roku 1953 „Dni ochrony zabytków”. Imprezy organizowane przez wszystkie komisje opieki nad zabytkami na terenie kraju miały bardzo istotne znaczenie. Na ich program składały się takie działania, jak:

- odczyty, prelekcje, spotkania;
- wydawanie folderów, broszur i książek poświęconych zabytkom oraz ich znaczeniu w kulturze;
- wydawanie plakatów i ulotek okolicznościowych, pod hasłem „Chroń zabytki”;
- urządzenie specjalnych wystaw, witryn i pokazów;
- organizowanie specjalnych pokazów filmowych i audiowizualnych;
- wydawanie, w liczbie kilkunastu milionów rocznie, etykietek zapalczanych poświęconych tematyce ochrony zabytków;
- organizowanie wycieczek, rajdów turystycznych do zabytków i miejsc historycznych.

Od roku 1955 PTTK organizuje zjazdy społecznych opiekunów zabytków oraz konferencje konserwatorskie. Przez 30 lat spotkania te stanowią doskonałą formę wymiany doświadczeń i ceną inspirację do pracy, szczególnie dla mało doświadczonych opiekunów i konserwatorów zabytków, niezastąpioną formę doskonalenia zawodowego i okazję do poznania piękna naszego kraju, w myśl dewizy naszych poprzedników: „Przez poznanie do umiłowania, a przez umiłowanie do czynów ofiarnych.”

W programie każdego zjazdu przewidziane były objazdy terenowe, a informacji o zabytkach udzielali ich społeczni opiekunowie. Z okazji takich spotkań organizowane są konkursy oraz wydawane różne publikacje służące kształceniu i rozwijaniu zainteresowań społeczną opieką nad zabytkami.

Dzisiaj w ciągu roku organizuje się ok. 30 zjazdów wojewódzkich i międzywojewódzkich oraz zjazd krajowy, który odgrywa zawsze ważną rolę w doskonaleniu naszego programu i ocenie wysiłków służb państwowych i społecznych w zakresie opieki nad zabytkami. W tych zawsze interesująco organizowanych spotkaniach uczestniczą nie tylko społeczni opiekunowie zabytków, lecz również wojewódzcy konserwatorzy zabytków, przedstawiciele władz, Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz reprezentanci młodzieży i miejscowego społeczeństwa.

W okresie 35-lecia poświęcono wiele uwagi sprawom szkolenia i wychowania kadry społecz-

ników. W 1959 r. zapoczątkowane zostało wydawanie specjalnej biblioteczki opiekuna zabytków. Na wiele lat przed specjalnym usankcjonowaniem społecznych wpłat na fundusz ochrony zabytków, PTTK powołało w roku 1957 społeczny fundusz służący odbudowie zabytków i ochronie przyrody.

PTTK podejmowało też konkretną i wymierną pracę przy odbudowie pomników naszej kultury. Działacze PTTK stale inicjowali zbiorowe działania dla ratowania narodowej spuścizny. Dla zobrazowania tej działalności wystarczy wspomnieć o dwóch wielkich akcjach „PTTK dla Krakowa”, „Ratujmy zabytki Zamościa”. Tysiące ludzi pracowało przez wiele lat przy odbudowie tych tak cennych historycznych miast.

Niezaprzeczalny jest również wkład PTTK w inwentaryzację krajoznawczą Polski. Przypomnieć warto fakt, że członkowie PTTK wykonali społecznie unikalną dokumentację fotograficzną, konserwatorską i fotogrametryczną, niezbędną dla odtworzenia i udokumentowania zabytków kultury narodowej. Społeczni opiekunowie zabytków oraz cała PTTK-owska organizacja zrobiły wiele, najwięcej w naszym kraju, dla wytyczenia szlaków turystycznych, uporządkowania terenu, przygotowania odpowiednich dojazdów i niezbędnej informacji o zabytkach architektury, zabytkowych parkach, ogrodach i cmentarzach.

PTTK stało się nie tylko współtwórcą idei społecznych opieki nad zabytkami w Polsce, ale odegrało ważną i znaczącą rolę w historii polskiego muzealnictwa. Działalność ta przyniosła m.in. następujące osiągnięcia:

- PTTK zapoczątkowało działalność wielu muzeów, które dziś stały się znaczącymi placówkami państwowymi;
- zbiory muzeów PTTK poważnie uzupełniają, często o niezbędne brakujące elementy, regionalne kolekcje zabytków; dają w ten sposób szansę pełniejszej reprezentacji kultury danego regionu;
- muzea PTTK sprawują organizacyjną i merytoryczną opiekę nad wieloma znaczącymi kolekcjami prywatnymi, które później przejmują często do swoich zbiorów.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach problematyka ochrony zabytków, rozwój badań nad regionem i organizacją muzealnictwa regionalnego zaczyna odgrywać coraz większą rolę w programowej działalności PTTK. Świadczą o tym m.in. obrady i materiały z III Kongresu Krajoznawczego w Płocku oraz obrady i Uchwały X Krajowego Zjazdu PTTK. W dokumentach Kongresu i Zjazdu

stwierdzono jednoznacznie, że Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze będzie nadal aktywnie rozwijać i umacniać idee społecznej opieki nad zabytkami oraz działać na rzecz rozwoju muzealnictwa.

Znakomitą ilustracją tej działalności może być prowadzona z dużym rozmachem „Akcja muzea”. W trakcie wieloletniej działalności, prowadzonej głównie przez komisje opieki nad zabytkami, opracowano i przyjęto program PTTK w dziedzinie społecznego i indywidualnego gromadzenia zbiorów krajoznawczych. Zwrócono w nim szczególną uwagę na konieczność:

— opracowania zasad gromadzenia kolekcji i zbiorów regionalnych;

— przygotowania zasad systemu pracy muzeów i izb regionalnych PTTK;

— doskonalenia metod działalności muzeów i lepszego ich wykorzystania w programowej działalności Towarzystwa, zwłaszcza w zakresie krajoznawstwa, kolekcjonerstwa, popularyzacji wiedzy o historii i kulturze regionu oraz przy współtworzeniu tras turystycznych i współorganizowaniu turystycznych imprez kulturalnych.

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze prowadzi obecnie 26 muzeów i kilkadziesiąt izb regionalnych, które często można uznać za pełnoprawne muzea. Zgromadziło w nich około 55 tys. eksponatów, głównie z dziedziny historii, etnografii, archeologii, sztuki. Kolekcje te, zebrane społecznym wysiłkiem, stanowią bezcenną wartość dla danego regionu, jego historii i kultury.

PTTK było inicjatorem wielu szeroko rozwinętych działań, które bardzo często akceptowane były później przez władze państwowe i przyjmowały charakter oficjalnych dokumentów. W tych niezwykle głębokich i prowadzonych z pasją

działaniach widoczna jest podwójna, inspirująca współzależność;

1. Działalność PTTK w tym zakresie w sposób istotny wpłynęła na rozwój i ochronę kultury narodowej.

2. Ukształtowanie takiego programu na początku drogi wielkiej, zjednoczonej organizacji turystycznej w sposób zasadniczy wpłynęło na charakter programu PTTK. Wielka milionowa rzesza naszych członków nie tylko starała się realizować idee ochrony zabytków, ale aktywnie wpływać na stosunek do zabytków przeszłości całego społeczeństwa.

PTTK stworzyło podstawy idei ochrony przyrody i opieki nad zabytkami i szeroko je rozwinęło. Było jednym z motorów mobilizowania opinii społecznej wokół idei odbudowy i ochrony pomników narodowych. Działania te stworzyły podstawę kształtowania się idei społecznej ochrony zabytków w Polsce i przyczyniły się do uformowania właściwych postaw turystów i całego społeczeństwa wobec materialnych świadectw historii. Dzięki temu PTTK zapewniło ciągłość społecznych działań w opiece nad zabytkami od XIX w. do dziś. Starania te sprawiły, że nie upadła wielka tradycja społecznej troski o narodowe dziedzictwo.

PTTK, dążąc do zachowania zarówno natury, jak i kultury, stara się podtrzymywać najpiękniejsze tradycje, rozumiane nie tylko jako cząstka przeszłości, ale również ważny składnik nowoczesności. Stąd inicjowanie licznych kampanii, jak np.: „Polska naszych dni”, „Inwentaryzacja krajoznawcza Polski” itp. W działaniach tych towarzyszyło nam zawsze przekonanie, że krajoznawstwo uczy cenić przeszłość — dla teraźniejszości i z myślą o przyszłości.